

10. Правила адвокатської етики, затверджені Установчим з'їздом адвокатів України 17.11.12 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://vkdk.org/pravil-advokatskoji-etiki/>.

11. Гловацький І.Ю. Діяльність адвоката-захисника у кримінальному процесі : навчальний посібник / І.Ю. Гловацький. – К. : Атака, 2003. – С. 68.

12. Фойницький И.Я. Курс уголовного судопроизводства / И.Я. Фойницкий. – СПб., 1996. – С. 560.

13. Обризан Н. Роль держави в здійсненні функції захисту / Н. Обризан // Право України. – 2004. – № 8. – С. 86–89.

14. Івашкевич І. Де взяти адвоката за призначенням? / І. Івашкевич // Голос України. – 1999. – № 43. – С. 5.

15. Андерсен Патрік Р. Вступ до кримінального судочинства / Р. Патрік Андерсен, Дж. Дональд Нью-ленд. – 6-те вид. – Бостон, Нью-Йорк : Мак Троу Хілл, 1998. – С. 218.

16. Дільна З.Ф. Виконання судових рішень у кримінальному провадженні: теоретичний та практичний аспект : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 / З.Ф. Дільна. – Львів, 2015. – 245 с.

УДК 341.21

ОСНОВНІ ЕТАПИ СТАДІЇ ВИКОНАННЯ СУДОВОГО РІШЕННЯ

Сімонович Д.В., к. ю. н.,
доцент кафедри криміналістики, судової медицини
та психіатрії факультету підготовки слідчих
Харківський національний університет внутрішніх справ

У статті розглядаються теоретичні питання законодавчого регламентування структури стадії виконання судового рішення. Аналізуються завдання окремих етапів стадії виконання судових рішень.

Ключові слова: виконання судових рішень, виконання вироку, звернення вироку до виконання.

В статье рассматриваются теоретические вопросы законодательного регламентирования структуры стадии исполнения судебных решений. Анализируются задачи отдельных этапов стадии исполнения судебных решений.

Ключевые слова: исполнение судебных решений, исполнение приговора, обращение приговора к исполнению.

Simonovich D.V. MAIN STAGES OF ENFORCEMENT OF A JUDGMENT

The article discusses theoretical issues of legislative regulation of structure of stage of execution. Analyzes problem of individual stages of stage of execution.

Key words: enforcement of court decisions, execution of sentence, appeal of sentence to execution.

Постановка проблеми. Особливе місце серед стадій кримінального провадження посідає стадія виконання судових рішень. Таке становище обумовлено низкою факторів. Це, насамперед, необхідність правильного встановлення початкового моменту стадії виконання судових рішень. Саме після набрання вироком законної сили останній може бути виконаний. Враховуючи той факт, що виконання вироку виходить за межі кримінальної процесуальної діяльності, наявність критеріїв відмежування кримінально-процесуальних та кримінально-виконавчих правовідносин не викликає сумнівів. Не вирішene досить питання правової природи виконання вироку, а відповідно й питання застосування норм відповідної галузі права. Усе це обумовлює актуальність теоретичного аналізу структури стадії виконання судових рішень.

Ступінь розробленості проблеми. Питанням стадії виконання вироку у кримінальному процесі приділяли значну увагу вчені як в дореволюційний (Ю.Ю. Олександровський, П.І. Люблинський, М.М. Розін, І.Я. Фойницький), так і в радянський і пострадянський періоди, зокрема В.Д. Адаменко, В.М. Бібліо, Н.О. Бородовська, В.Д. Брінцев, Т.В. Варфоломеєва, Ю.М. Грошевий, О.В. Капліна, П.А. Лупинська, Є.О. Матвієнко, М.М. Михеєнко, В.В. Ніколюк, І.Д. Перлов, М.К. Сви-

ридов, Б.М. Спирідонов, М.С. Строгович, Д.В. Тулянський, М.О. Чельцов-Бебутов, В.П. Шибіко, М.Є. Шумило, Ю.К. Якимович. На рівні дисертаційного дослідження це питання висвітлювалося у праці І.О. Харченко. Зазначені автори не завжди ставили завданням дослідження місця та ролі стадії виконання судових рішень у структурі кримінального провадження. Проте досить ретельне дослідження змісту діяльності під час виконання судових рішень дозволяє на підставі праць попередників зробити певні науково обґрутовані висновки.

Метою статті є наукова характеристика змісту основних етапів стадії виконання судових рішень.

Виклад основного матеріалу. Процесуальна форма виконання судових рішень регламентована Розділом VIII Кримінального процесуального кодексу України. Аналіз змісту норм КПК України дає підстави визнавати сучасне регламентування не досить вдалим. Йдеться, перш за все, про об'єднання у одному розділі різних за змістом, на нашу думку, видів діяльності. Так, відповідно до ст. 532 ч. 1 КПК України вирок або ухвала суду першої інстанції, ухвала слідчого судді, якщо інше не передбачено КПК, набирає законної сили після закінчення строку подання апеляційної скарги, встановленого КПК, якщо таку скаргу не було подано. Тобто слід зробити висно-

вок, що норми цього розділу регламентують порядок виконання не тільки підсумкових судових рішень (вирок, ухвала суду за результатами розгляду справи), а й інші рішення, які приймають слідчі судді на досудовому провадженні. Це не відповідає завданням стадії виконання судових рішень. Вважаємо, що порядок виконання рішень слідчого судді (на-приклад, про обрання запобіжного заходу) значно відрізняється за правовою природою, ніж рішення судді за результатами розгляду справи. Існують суттєві відмінності й у виконанні цих рішень.

У КПК України доцільно передбачити окремі норми? Що стосується виконання підсумкових судових рішень і рішень слідчого судді. Це обумовлено наступним.

Із закінченням стадії апеляційного провадження вирок набирає законної сили та звертається до виконання. Діяльність із виконання рішень суду у різні часи мала різну назву. Так, за КПК України 1960 року стадія називалася стадією виконання вироку, ухвали і постанови суду. Але на час дії КПК України 1960 року не існувало судового контролю за досудовим провадженням, який було введено лише в 2001 році. А тому плутанини щодо порядку виконання рішень судді не було. Усі рішення мали ознаки підсумкового.

Під час виконання вироку вирішуються не лише питання, що пов'язані з кримінальним судочинством, а тому правова діяльність на цьому етапі є багатогранною і передбачає як безпосереднє виконання підсумкового судового рішення, так і інші процесуальні дії, що реалізуються судом. Не можна не погодитися з І.Д. Перловим та М.С. Строговичем, які наголошували на відмінності певних напрямків діяльності, які відрізняли ці два напрями діяльності хоча би на підставі того, що вони створюють різні за природою правовідносини і врегульовані різними галузями права [6, с. 8; 7, с. 520].

Дослідження змісту кримінальної процесуальної діяльності під час виконання підсумкового судового рішення дозволяє відокремити її етапи та визначити структуру цієї стадії.

Для визначення етапів необхідно розкрити зміст кримінально-процесуальної діяльності під час виконання вироку та з'ясувати наявність кримінально-процесуальних правовідносин. У правознавців до цього питання різне ставлення. Так, М.С. Строгович вважав, що стадія виконання вироку має закінчуватися лише зверненням вироку до виконання [7, с. 425]. Протилежну позицію займав Я.С. Аврах, який до кримінально-процесуальних відносив усі дії з реалізації вироку [1, с. 190]. Лунають пропозиції вважати заключним моментом кримінально-процесуальної стадії виконання вироку – приведення його до виконання [3, с. 18]. Д.І. Пишньов та В.Д. Бринцев вважають, що питання, які виникають у процесі виконання вироку, виходять за межі стадії виконання вироку, а тому необхідно виділяти самостійне кримінально-процесуальне провадження [2, с. 16].

Ми приєднуємося до науковців, які погоджуються з наявністю різних за правовою природою дій під час виконання вироку. Так, І.Д. Перлов діяльність під час виконання виро-

ку поділяє на процесуальну і непроцесуальну [6, с. 16].

І хоча дискусія щодо правової природи у науці триває, більшість учених погоджується з наявністю певних етапів стадії виконання вироку. До таких етапів відносять: звернення вироку до виконання, вирішення питань, що виникають у процесі виконання вироку, та вирішення питань, що виникають після виконання вироку.

Відповідно до ст. 532 КПК України у разі подання апеляційної скарги судове рішення, якщо його не скасоване, набирає законної сили після ухвалення рішення судом апеляційної інстанції. Наслідком набрання законної сили судовим рішенням є обов'язковість їх для осіб, які беруть участь у кримінальному провадженні, а також для всіх фізичних та юридичних осіб, органів державної влади та органів місцевого самоврядування, їх службових осіб, і підлягають виконанню на всій території України. Після набрання вироком законної сили, він звертається до виконання. Саме з цього моменту починається стадія виконання судових рішень. Саме з цього моменту виникають кримінально-виконавчі правовідносини.

Про необхідність виконання судового рішення суд складає розпорядження. Суд разом із своїм розпорядженням про виконання судового рішення надсилає його копію відповідному органу чи установі, на які покладено обов'язок виконати судове рішення. Це рішення визначає суб'єктів кримінально-виконавчих правовідносин.

У разі необхідності способі, строки і порядок виконання можуть бути визначені у самому судовому рішенні. Судове рішення, яке набрало законної сили або яке належить виконати негайно, підлягає безумовному виконанню. Виправдувальний вирок або судове рішення, що звільняє обвинуваченого з-під варти, виконуються в цій частині негайно після їх проголошення в залі судового засідання.

Наявність відповідного розпорядження дозволяє почати виконувати судове рішення, і навпаки, його відсутність не обумовлює виникнення кримінально-виконавчих правовідносин. Це дозволяє першим етапом називати звернення вироку до виконання.

До другого етапу стадії виконання судового рішення відноситься вирішення під час виконання вироку визначених КПК питань. Це такі питання: 1) про відстрочку виконання вироку; 2) про умовно-дострокове звільнення від відбування покарання; 3) про заміну не відбутої частини покарання більш м'яким; 4) про звільнення від відбування покарання вагітних жінок і жінок, які мають дітей віком до трьох років; 5) про направлення для відбування покарання жінок, звільнених від відбування покарання внаслідок їх вагітності або наявності дітей віком до трьох років; 6) про звільнення від покарання за хворобою; 7) про застосування до засуджених примусового лікування та його припинення; 8) про направлення звільненого від покарання з випробуванням для відбування покарання, призначеного вироком; 9) про звільнення від призначеного покарання з випробуванням після закінчення іспитового строку; 10) про заміну покарання відповідно до положень Кримінального кодексу України; 11) про застосування покарання за на-

явності кількох вироків; 12) про тимчасове залишення засудженого у слідчому ізоляторі або переведення засудженого з арештного дому, виправного центру, дисциплінарного батальйону або колонії до слідчого ізолятора для проведення відповідних процесуальних дій під час досудового розслідування кримінальних правопорушень, вчинених іншою особою або цією самою особою, за які вона не була засуджена, чи у зв'язку з розглядом справи в суді; 13) про звільнення від покарання і пом'якшення покарання у випадках, передбачених частинами 2 і 3 статті 74 Кримінального кодексу України; 14) інші питання про всякого роду сумніви і протиріччя, що виникають при виконанні вироку.

Хоча під час вирішення зазначених питань не йдеться про винуватість особи, не досліджуються обставини, що входять до предмета доказування, необхідність їх вирішення саме в судовому засідання обумовлена реалізацією кримінальних правовідносин. Тобто, для вирішення цих питань необхідно застосовувати норми кримінального права, які можуть бути реалізовані тільки за допомогою кримінально-процесуальних правовідносин. Усе це надає такій діяльності характеру процесуальної та обумовлює її кримінально-процесуальну природу.

Після відбууття покарання у виді позбавлення волі або обмеження волі суд, який ухвалив вирок, має право розглянути питання про зняття судимості з цієї особи за її клопотанням. Саме вирішення цих питань остаточно припиняє будь-який кримінально-правовий зв'язок особи з державою. І хоча цей етап є дуже важливим, реалізація кримінально-процесуальних правовідносин у даному випадку майже мінімальна.

В юридичній літературі усі питання, які можуть вирішуватися на стадії виконання судових рішень, класифікують за різними підставами. Так, Є.О. Матвієнко, В.М. Бібіло всі питання об'єднують у шість основних груп: відсточенням виконання покарань; зміною покарання та умов його відбування; звільненням від відбування покарання за підставами, що виникли в процесі виконання вироку; наявністю інших невиконаних вироків; наявністю всілякого роду сумнівів та незрозуміостей, які виникають при виконанні вироку; відбууттям покарання [4, с. 67].

В.Т. Нор наводить наступну класифікацію: питання, що виникають у процесі звернення вироку до виконання; питання, що вирішуються судом у процесі фактичного виконання вироку; питання, що вирішуються після фактичного відбууття засудженим покарання [5, с. 356–363].

І.А. Харченко пропонує таку класифікацію:

1. Питання, вирішення яких випливає зі змісту винесеного у справі вироку: а) сумніви та суперечності, які виникають внаслідок недоліків вироку; б) застосування закону, який звільняє від покарання чи пом'якшує покарання; в) застосування покарання за наявності декількох вироків.
2. Питання, які в своєму вирішенні потребують доказування окремих обставин: а) питання, пов'язані з невиконанням або особливостями виконання конфіскації майна; б) умовно-дострокове звільнення від відбування покарання та заміна не відбутої частини покарання

більш м'яким покаранням; в) звільнення від відбування покарання вагітних жінок та жінок, які мають дітей віком до трьох років; г) звільнення від покарання через хворобу; д) звільнення від покарання з випробуванням після закінчення іспитового строку; е) скасування звільнення від відбування покарання з випробуванням; е) скасування звільнення від відбування покарання вагітних жінок та жінок, які мають дітей віком до трьох років; ж) заміна штрафу покаранням у виді громадських робіт, виправних робіт штрафом, обмеженням чи позбавленням волі, обмеження чи позбавлення волі службовим обмеженням, позбавлення волі триманням у дисциплінарному батальйоні; з) застосування судом примусового лікування до засуджених, які є алкоголіками чи наркоманами, і його припинення; и) питання дострокового зняття судимості; і) питання встановлення та припинення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі [8, с. 97–104]. Будь-яка класифікація обумовлена завданнями дослідження і має право на існування.

Висновок. Одним із завдань кримінального провадження є справедливе покарання. А тому в структурі кримінального процесу обов'язково передбачається стадія, процесуальним змістом якої є не тільки звернення вироку до виконання, а також і вирішення питань, які можуть виникнути як під час відбування покарання, так і після його виконання. Враховуючи, що такі питання вирішуються за нормами Кримінального кодексу України, їх втілення можливе лише кримінально-процесуальними засобами. Але при цьому доцільно виділити два види виконання судових рішень, регламентуючи їх у відповідних розділах КПК України. Це виконання підсумкових судових рішень та виконання процесуальних рішень слідчого судді.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Аврах Я.С. Исполнение приговора по УПК РСФСР / Я.С. Аврах// Новое уголовное и уголовно-процессуальное законодательство РСФСР. Ученые записки Казанского университета. – Казань: Изд-во Казан. ун-та, 1961. – С. 190–201.
2. Бринцев В.Д. Яким має бути розділ «Виконання вироків, ухвал, постанов суду» в новому КПК України / В.Д. Бринцев, Д.І. Пишньов // Право України. – 1993. – № 4. – 16 с.
3. Добропольская Т.Н. Деятельность суда, связанная с исполнением приговора / Т.Н. Добропольская. – Москва: Всесоюзный институт по изучению причин и разработке мер предупреждения преступности, 1979. – 140 с.
4. Матвиенко Е.А. Уголовное судопроизводство по исполнению приговора / Е.А. Матвиенко, В.Н. Бибило. – Минск: Изд-во БГУ, 1982. – 206 с.
5. Михеєнко М.М. Кримінальний процес України: Підручник. – 2-ге вид., перероб. і доп. / М.М. Михеєнко, В.Т. Нор, В.П. Шибіко – К.: Либідь, 1999. – 536 с.
6. Перлов И.Д. Исполнение приговора в советском уголовном процессе / И.Д. Перлов. – М.: Юрид. лит., 1963. – 227 с.
7. Строгович М.С. Курс советского уголовного процесса: В 2-х томах. – М.: Издательство «Наука», 1970. – Т. 2. Порядок производства по уголовным делам по советскому уголовно-процессуальному праву. – 1970. – 516 с.
8. Харченко І.О. До питання про сутність стадії виконання вироків, ухвал та рішень суду в кримінальному процесі України / І.О. Харченко // Вісник Національного університету внутрішніх справ. – 2002. – вип. 17. – С. 97–104.

УДК 351.741

ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА УЧАСТІ ПРОКУРОРА В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ З ІНШИМИ ЗАРУБІЖНИМИ КРАЇНАМИ

Скрябін О.М., адвокат, к. ю. н., доцент,
доцент кафедри філософії та політології

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

Тонне Н.Д., студентка

Запорізький національний університет

У статті проведено порівняльно-правову характеристику норм вітчизняного кримінального процесуального законодавства, які регулюють роль прокурора в кримінальному провадженні в Україні, з нормами законодавства зарубіжних країн.

Ключові слова: закордонний досвід, участь прокурора, кримінальний процес, кримінальне провадження.

В статье проведена сравнительно-правовая характеристика норм отечественного уголовного процессуального законодательства, которые раскрывают роль прокурора в уголовном производстве Украины, с нормами законодательства зарубежных стран.

Ключевые слова: зарубежный опыт, участие прокурора, уголовный процесс, уголовное производство.

Skryabin A.N., Tonne N.D. COMPARATIVE-LEGAL CHARACTERISTIC OF A ATTORNEY IN THE CRIMINAL PROCESS OF UKRAINE WITH OTHER FOREIGN COUNTRIES

In the scientific article the comparative legal characteristics of the rules of domestic criminal procedural law governing defense producer in criminal proceedings in Ukraine with the legal provisions foreign countries.

Key words: international experience, participation of the prosecutor, criminal proceedings, criminal procedure.

Постановка проблеми. В Україні здійснюються великомасштабні перетворення, спрямовані на зміцнення демократії і створення правової держави. Однією з головних проблем громадянського розвитку є зміцнення законності та правопорядку. Це висуває на перший план завдання забезпечення законності, захист прав і законних інтересів громадян, верховенство закону. Зростає протидія силам правопорядку. Майже повсюдно, особливо у великих промислових центрах, збільшується кількість небезпечних злочинів, поєднаних із насильством, жорстокістю й цинізмом. Злочинність стає більш організованою. Вона є одним із головних факторів, що негативно впливають на забезпечення правопорядку та внутрішньої безпеки держави. Характерною ознакою суспільних відносин стала зневага до закону та його ігнорування.

Органом, на який покладено завдання, є прокуратура (від лат. "prokuro" – піклуюся, забезпечую, попереджу), що є державним правоохоронним органом, на який покладено здійснення нагляду за додержанням і правильним застосуванням законів в Україні [1]. Прокуратура у своїй діяльності керується Конституцією України від 28.06.1996 р. та Законом України «Про прокуратуру» від 05.11.1991 р. Водночас співробітники прокуратури незалежні від політичного впливу, не можуть бути членами партій, політичних рухів [1].

У статті для порівняльного дослідження нами було обране процесуальне законодавство України, ФРН і США.

Ступінь розробленості проблеми. окремі аспекти процесуального статусу прокурора в кримінальному судочинстві України розглядалися в монографіях і статтях

таких учених, як Л.Р. Грицаенко, Н.І. Мичко, Н.А. Голова, В.В. Луцик, М.В. Косюта, В.О. Остапець та інші, але у зв'язку з тим, що Кримінальний процесуальний кодекс України був прийнятий порівняно недавно, порівняльного дослідження процесуального статусу прокурора в кримінальному процесі України з іншими зарубіжними країнами на сьогодні ще не повністю досліджено.

Метою статті є порівняльно-правова характеристика участі прокурора в кримінальному процесі України з іншими зарубіжними країнами.

Виклад основного матеріалу. На початку наукового дослідження пропонуємо передусім проаналізувати норми Українського законодавства, які регулюють участь прокурора в судовому процесі.

Відповідно до положень Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України), прокурор, здійснюючи свої обов'язки, є незалежним у своїй процесуальній діяльності, втручання в яку осіб, що не мають на те законних повноважень, забороняється. Органи державної влади, органи місцевого самоврядування, підприємства, установи та організації, службові й інші фізичні особи зобов'язані виконувати законні вимоги та процесуальні рішення прокурора. Участь прокурора в кримінальному процесі насамперед визначається закріпленими в ст. 121 Конституції України фундаментальними положеннями щодо основних напрямів діяльності або функцій органів прокуратури України [2]. Серед них, зокрема, нагляд за додержанням законів органами, які проводять оперативно-розшукову діяльність, дізнання й досудове слідство. КПК України певним чином корегує реалізацію вказаної конституційної функції.

КПК України 2012 р. містить низку концептуальних новел.

1. Положення щодо участі прокурора на стороні обвинувачення на всіх стадіях кримінального провадження, що є втіленням у процес таких загальних зasad кримінального провадження, як змагальність і диспозитивність (§ 2 гл. 3 КПК України). Відповідно до вимог ст. ст. 3, 22, 26 КПК України, змагальність передбачає самостійне та рівноправне обстоювання стороною обвинувачення й стороною захисту їхніх правових позицій, прав, свобод і законних інтересів засобами, передбаченими цим Кодексом. У межах реалізації принципу змагальності саме прокурор як сторона обвинувачення здійснює повідомлення особі про підозру в учиненні кримінального правопорушення, звернення з обвинувальним актом до суду та підтримання державного обвинувачення в суді. Відмова прокурора від підтримання державного обвинувачення тягне закриття кримінального провадження, крім випадків, передбачених у КПК України.

2. Прокурор здійснює нагляд за додержанням законів під час проведення досудового розслідування у формі процесуального керівництва досудовим розслідуванням (ч. 2 ст. 36 КПК України).

Саме прокурор як сторона обвинувачення складає (або погоджує складене слідчим) і в день складання вручає особі письмове повідомлення про підозру в учиненні кримінального правопорушення, самостійно оцінюючи наявність відповідних підстав для такого повідомлення. Відповідно до ст. 283 КПК України, прокурор після повідомлення особі про підозру зобов'язаний у найкоротший строк здійснити одну з таких дій: закрити кримінальне провадження; звернутися до суду з клопотанням про звільнення особи від кримінальної відповідальності; звернутися до суду з обвинувальним актом, клопотанням про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру. Відомості про закінчення досудового розслідування вносяться прокурором до Єдиного реестру досудових розслідувань (ЄРДР).

3. Розширено коло осіб, включених до поняття «прокурор», та виокремлено поняття «керівник органу прокуратури». Крім того, у КПК України використовується поняття «прокурор у конкретному кримінальному провадженні» й закріплюються чітко визначені процесуальні взаємовідносини між прокурором у конкретному провадженні та керівником органу прокуратури.

КПК України докорінно змінив усю систему кримінального провадження, унаслідок чого з об'єктивною необхідністю змінюється процесуальний статус і повноваження прокурора як гаранта додержання законів під час проведення досудового розслідування [3].

Перш ніж перейти до характеристики повноважень прокурора, зупинимось на системі прокуратури в Німеччині, яка складається з прокуратур земель, Генеральної прокуратури землі та Федеральної прокуратури. Кримінально-процесуальне право Федеративної Республіки Німеччини є одним із найстабільніших у Європі. Кримінально-процесуальний

кодекс ФРН, прийнятий у 1887 р., і на сьогодні діє в редакції від 07.04.1987 р.

Фактично в системі прокуратури ФРН відсутня ланка, аналогічна нашим районним прокуратурам, однак це жодним чином не заважає прокурором здійснювати процесуальне керівництво на місцях шляхом безпосереднього виїзду до відповідного поліційного відділку або виклику до себе офіцера поліції, який проводить дізнання. Прокуратури створюються при судах землі, іх очолює керуючий прокурор землі [4]. При Верховних судах землі також створюються прокуратури, які очолюють генеральні прокурори землі, їх компетенція визначається § 142 GVG. При судах першої інстанції прокуратури не створюються, але можуть діяти філії земельних прокуратур без права юридичних осіб. Кожен прокурор, діючи в межах своєї компетенції самостійно, завжди представляє свого керівника, а вища прокуратура вправі приймати на себе обов'язки й передавати свої обов'язки нижчій. Водночас у силу федераційного устрою Німеччини працівники федеральної прокуратури не можуть давати розпорядження працівникам прокуратур земель, тобто федеральна прокуратура є вищою до прокуратури землі, керівник не може бути призначений федеральним керівництвом. Отже, відносини федеральної прокуратури й прокуратур земель будуються на засадах координації, а роль координувального центру відіграє федеральна прокуратура [5].

Прокурор є процесуально незалежним, але організаційно підпорядковується керівнику прокуратури. Усі прокурори підпорядковані міністру юстиції. Керівний прокурор уособлюється з органом прокуратури. Підлеглі йому прокурори працюють незалежно та самостійно, керуючись лише законом і власним переважанням. Керуючий прокурор має такі права: давати вказівки підлеглим прокурорам; передавати справи від одного прокурора іншому; замінити одного прокурора іншим.

У німецькому кримінально-процесуальному праві діє принцип: де немає публічного позивача, там немає й судді, без публічного обвинувачення немає кримінального процесу. Тільки в прокуратурі є право ініціювати кримінальний процес і підтримувати обвинувачення. Відповідно до § 170 абз. 1 КПК ФРН, якщо в процесі проведення дізнання здобуто достатньо підстав для порушення публічного обвинувачення, то прокуратура пред'являє його шляхом подання обвинувального акта до відповідного суду. Прокуратура повинна відмовитись від обвинувачення, тільки виходячи з принципу доцільності.

Прокурор має право давати завдання поліцейським органам, виконуючи які, вони вже діють від власного імені, а не від імені прокурора, як під час виконання доручень. Це, зокрема, вказівки щодо затримання особи у випадку, якщо її застали на місці злочину або в результаті переслідування по гарячих слідах. Таке затримання допускається без дозволу судді; використання служби криміналістичної реєстрації. Прокурор має право дати доручення сфотографувати підозрюваного та зняти в нього відбитки пальців з метою установ-

лення або перевірки його особи (§ 81б КПК ФРН); застосування технічних засобів з метою встановлення номера телефону, а також його місцезнаходження в конкретний період часу; установлення особи затриманого. Відповідно до § 163б КПК ФРН, підозрюваний може бути затриманий, якщо встановлення його особи іншим способом неможливе або може бути значно ускладнено. У цьому випадку допускається проведення особистого обшуку підозрюваного та його речей, а також проведення криміналістичних заходів з метою встановлення особи підозрюваного; використання прихованих дізnavачів. Ці особи є оперативними працівниками, які працюють під прикриттям, і використовуються у випадках наявності достатніх підстав для підозри в учиненні тяжкого злочину. Використання прихованих дізnavачів допускається лише зі згоди прокурора.

Отже, прокурор здійснює керівництво розслідуванням, що проводиться органами поліції. Поліція сама визначає способи й обсягом розслідування, якщо про це немає конкретних вказівок прокуратури. При цьому діяльність поліції знаходиться під контролем прокуратури. У цьому аспекті прокуратура ФРН діє відповідно до п. 21 Рекомендації Комітету Міністрів Ради Європи «Про роль публічних обвинувачів у системі кримінальної юстиції» від 06.10.2000 р. [6], згідно з якими прокурори повинні ретельно перевіряти законність поліцейських розслідувань, а також здійснювати постійний контроль над дотриманням поліцією прав людини.

КПК ФРН передбачає можливість прокурора відмовитись від кримінального переслідування у справах про «нетяжкі» злочини та кримінальні проступки у випадку, коли прокуратура вважає це переслідування недоцільним. При цьому варто зазначити про досить широку поширеність випадків такої відмови, це зумовлено тим, що Кримінальний кодекс (далі – КК) ФРН за ступенем тяжкості розрізняє кримінальні злочини та кримінальні проступки. Кримінальні злочини, згідно з § 12 КК ФРН, – це протиправні діяння, за вчинення яких передбачено мінімальне покарання у вигляді позбавлення волі на строк більше ніж один рік, а кримінальні проступки – це протиправні діяння, за вчинення яких передбачено мінімальне покарання у вигляді позбавлення волі на менший строк або грошовий штраф [7]. У більшості випадків відмова в порушенні кримінального провадження прокурором здійснюється саме щодо кримінальних проступків.

Дослідження окреслює певні аспекти діяльності прокурора на досудових стадіях кримінального процесу Німеччини, а окремі його положення можуть використовуватися в роботі щодо вдосконалення нового КПК України та Закону України «Про прокуратуру».

У процесі формування сучасних національних правових систем у зарубіжних країнах склалися різні моделі прокуратури. Особливості цих моделей характеризуються як статусом прокуратури – органа державної влади, так і змістом її функцій і повноважень. У країнах континентальної правової родини

наявність прокуратури є характерною рисою. У романських державах інститут прокуратури найчастіше називають «публічним міністерством» чи «фіскальєю». На основі синтезу англійських і континентальних традицій у США склалася аторнейська служба – типовий для цієї країни інститут державної влади, що не має точного аналога в правових системах інших країн. Повноваження аторнейської служби з кримінального переслідування подібні до функцій прокуратури в інших державах, тому американську аторнейську службу зазвичай називають прокуратурою, а самих аторней – прокурорами. Відмінність аторнейських служб США від європейських прокурорських органів полягає в тому, що вони не мають наглядових за законністю функцій, відіграють особливу політичну роль в американському суспільстві, не мають суворої ієрархічної підпорядкованості: місцеві аторнейські органи не підлеглі органам штатів, штатні не підлеглі федеральним.

У кожному з утворених наприкінці XVIII ст. тринадцяти судових округів, у яких повинні були діяти федеральні окружні суди, закон 1789 р. передбачав призначення прокурора, «обов’язком якого буде переслідувати в кожному районі всіх злочинців за злочини та правопорушення й виступати в цивільних справах, які становитимуть інтерес для Сполучених Штатів Америки» [8]. Цими посадовими особами стали окружні прокурори, яких призначав президент США відповідно до розд. 2 ст. 2 Конституції США «за порадою і згодою» сенату, оскільки законодавство не передбачило спеціальної процедури їх призначення [9]. Щоправда, в одному із проектів закону про судоустрій США 1789 р. містилася норма про те, що окружних прокурорів на посаду повинні призначати окружні федеральні суди, проте в остаточну редакцію цього закону вона так і не потрапила. Надалі кількість федеральних окружних прокурорів США поступово зростала залежно від, збільшення кількості федеральних судових округів. Так, уже в 1801 р. було прийнято новий закон про судоустрій, відомий як “Midnight Judge Act”, за яким кількість федеральних судових округів зросла до шістнадцяти [10]. У 1820 р. Конгрес США законодавчо встановив чотирирічний строк повноважень федеральних окружних прокурорів, за винятком випадків, коли президент вважатиме доцільним змістити прокурора з посади достроково. Комpetенція окружних прокурорів США еволюціонувала протягом XIX ст., на початку якого уряд збільшив їхні повноваження щодо нагляду за кораблями. У 1816 р. було прийнято закон про перевірку окружними прокурорами поштових відомств і військових кораблів США. Згідно з федеральним законом 1846 р., окружні прокурори були уповноважені передавати кримінальні справи з окружних в апеляційні суди у випадку розгляду їх у другій інстанції. У 1791 р. перший генеральний прокурор США Е. Рендольф скаржився президенту, що окружні прокурори фактично не виконують його вказівок, орієнтуючись у своїй діяльності на інструкції держсекретаря, а не генерального прокурора. Наступ-

ного року він виступив у парламенті із пропозицією законодавчо визначити механізм адміністративного підпорядкування окружних прокурорів генеральному прокуророві, проте цю пропозицію не підтримала палата громад. Лише в 1861 р. було прийнято федеральний закон, який передбачив виключну підпорядкованість федеральних окружних прокурорів генеральному прокуророві США, а в 1870 р. в структурі міністерства юстиції США було створено спеціальний підрозділ для нагляду за діяльністю окружних прокурорів [11]. Окружні прокурори або аторнії США стали представниками генерального прокурора держави у своїх федеральних округах. На них покладались функції щодо здійснення кримінального переслідування за порушення федерального законодавства і представництво федеральної влади під час розгляду цивільних судових справ, стороною яких виступали Сполучені Штати Америки. Кожен федеральний окружний прокурор мав власних помічників та інших службовців, які, у свою чергу, призначалися на посаду генеральним прокурором США. На відміну від місцевих прокурорів, федеральні окружні прокурори не мали власних слідчих. Оскільки окружні прокурори були безпосередніми представниками генерального прокурора США, тому саме він, а з 1870 р. й очолюване ним міністерство юстиції США визначали зміст діяльності цих посадових осіб.

Отже, історико-правовий аналіз становлення та розвитку інституту федеральніх окружних прокурорів США доводить його ефективність як механізму гарантування законності демократії в державі. Важливу роль у його організації відіграв принцип процесуальної самостійності та неупередженості прокурора, незалежно від його політичної належності, оскільки окружні прокурори є політичними діячами і, як правило, представляють ту саму партію, що президент і генеральний прокурор США. Водночас федеральні окружні прокурори є основними реалізаторами кримінально-правової політики держави, оскільки їхньою визначальною функцією є переслідування та обвинувачення порушників федерального законодавства США.

Сучасні потреби вдосконалення системи прокуратури України вимагають критичного наукового переосмислення національного й світового досвіду становлення та розвитку органів публічного обвинувачення. Значну цінність у цьому контексті становить маловживана історія прокуратури Сполучених Штатів Америки, важливу ланку якої становлять федеральні окружні прокурори. Станом на початок ХХІ ст. в підпорядкуванні Генерального прокурора США перебували 93 окружні державні прокурори, які від його імені реалізовують кримінально-правову політику держави в 50 штатах, окрузі Колумбія, Пуерто-Ріко, Вірджинських Островах, Гуамі та Північних Маріанських островах [12]. Із 1948 р. їхньою офіційною назвою є "U.S. Attorneys" (прокурори США – Н.Х.), а назва «окружні прокурори» вживається як похідна від простору їхньої діяльності, адже кожен із цих прокурорів діє в межах відповідного судового округу, за ви-

нятком прокурора, який водночас поширює юрисдикцію на Вірджинські та Північномаріанські острови (тобто два судові округи). Судовий округ може становити весь штат або частину штату, а у великих штатах іх буває кілька. Вони також становлять територіальну юрисдикцію федеральних окружних судів.

Висновки. Отже, аналіз правового статусу прокуратури в конституціях зарубіжних країн дає підстави стверджувати, що закріплення правого статусу прокуратури й визначення її функцій залежить від місця та ролі прокуратури в системі органів державної влади, а також від міри усталеності демократичних цінностей у державі й суспільстві. Так, для постсоціалістичних держав характерними є збереження функцій загального нагляду, кримінального переслідування тощо, однак чіткою є тенденція до суворого врегулювання законом переліку та меж повноважень прокурора. Крім того, прокуратура має повноваження щодо участі в судових процесах поза межами кримінального судочинства й право звернення до суду з позовом стосовно захисту прав, свобод і законних інтересів осіб. У державах з усталеними демократичними традиціями місце й роль прокуратури або квазіпрокурорських органів (посадових осіб) варіюється. Водночас традиційно є функція підтримання державного обвинувачення в суді та значна правозахисна роль прокуратури, яка реалізується через правові можливості реагування на звернення громадян. Спільною для всіх моделей функцій прокуратури є насамперед відсутність особистої зацікавленості в розгляді справи, участь у судових процесах для захисту інтересів держави, а також визначення гарантій незалежності з боку держави для ефективного виконання прокурорами своїх функцій, хоча обсяг таких гарантій зазнає змін.

Перспективою подальшого дослідження може стати порівняльно-правова характеристика участі прокурора в кримінальному процесі України з такими зарубіжними країнами, як Республіка Білорусь, Молдова, Росія, Грузія, Латвія та інші країни світу.

ЛІТЕРАТУРА:

- Про прокуратуру : Закон України від 05.11.1991 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1789-12>.
- Конституція України від 28.06.1996 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-vr>.
- Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://rada.gov.ua>.
- Организация и деятельность органов прокуратуры зарубежных стран : [информационно-аналитический справочник] / под общ. науч. ред. проф. С.П. Щербы. – М. : Юрлитинформ, 2010. – 248 с.
- Стойко Н.Г. Уголовный процесс западных государств и России: сравнительное теоретико-правовое исследование англо-американской и романо-германской правовых систем : [монография] / Н.Г. Стойко. – СПб. : Издательский Дом С.-Петербург. гос. ун-та, Издательство юридического факультета СПбГУ, 2006. – 264 с.
- Про роль публічних обвинувачів в системі кримінальної юстиції : Рекомендація Комітету Міністрів Ради Європи від 0610.2000 р. [Електронний ресурс]. – Режим

доступу : [http://www.coe.int/t/dghl/cooperation/ccpe/reftexts/Rec\(2000\)19Ukraine.pdf](http://www.coe.int/t/dghl/cooperation/ccpe/reftexts/Rec(2000)19Ukraine.pdf).

7. Уголовное уложение (уголовный кодекс) ФРН : [текст и научно-практический комментарий]. – М. : Проспект, 2010. – 280 с.

8. History of the office of the United States Attorney [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.justice.gov/usao/md/Office/History/ourhistory.html>.

9. Конституция США, принятая 17.09.1787 г. (полный текст с 26 поправками) [Електронный ресурс]. – Режим до-

ступа : <http://studentforever2007.narod.ru/constusa.html>.

10. Ригіна О.М. Історія держави і права Сполучених Штатів Америки (1918–2008 pp.) / О.М. Ригіна. – Дрогобич : Коло, 2011. – С. 97.

11. White L.D. The federalists: a study in administrative history / L.D. White. – Westport, CT : Greenwood Press, 1948. – P. 406–407.

12. Dmytrova M.V. Prosecutorial organs in foreign countries: metrological manual / M.V. Dmytrova. – Odesa : Feniks, 2012. – P. 5.

УДК 343.13

ПРАВОВА ПРИРОДА ЄДИНОГО РЕЄСТРУ ДОСУДОВИХ РОЗСЛІДУВАНЬ

Столітній А.В., к. ю. н.,

доцент кафедри кримінального процесу та криміналістики

Інститут права імені Володимира Сташиса

Класичного приватного університету

У статті розглядаються питання правової природи Єдиного реєстру досудових розслідувань. Зокрема, досліджуються процесуальна складова вказаної електронної системи, юридична сила внесених до неї даних і наслідки недотримання вимог кримінального процесуального законодавства щодо обов'язковості внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань.

Ключові слова: Єдиний реєстр досудових розслідувань, процесуальний документ, постанова, клопотання, витяг, оформлення.

В статье рассматриваются вопросы правовой природы Единого реестра досудебных расследований. Так, исследуются процессуальная составляющая указанной электронной системы, юридическая сила внесенных в нее данных и последствия несоблюдения требований уголовного процессуального законодательства относительно обязательности внесения ведомостей в Единый реестр досудебных расследований.

Ключевые слова: Единый реестр досудебных расследований, procedural document, judgment, petition, extraction, ходатайство, извлечение, оформление.

Stolitnii A.V. LEGAL NATURE UNIFIED REGISTER OF PRE-TRIAL INVESTIGATION

The article examines the legal nature of the Unified Register of pre-trial investigations. Thus, we study the procedural component of said electronic system, validity of data entered into it , and the consequences of non-compliance with the requirements of criminal procedural law on the mandatory introduction of statements in the Register.

Key words: Unified Register of pre-trial investigations, procedural document, judgment, petition, extraction, design.

Постановка проблеми. Упровадження Єдиного реєстру досудових розслідувань (далі – ЄРДР, Реєстр) стало концептуально новим підходом до здійснення кримінального переслідування. На сьогодні Кримінальний процесуальний кодекс (далі – КПК) України та ЄРДР фактично ототожнюються, відбулося часткове «зрошення» кримінального процесу й електронної машини. Інформація, що вноситься до Реєстру, утворює своєрідне електронне провадження. Із упровадженням змішаного (електронно-паперового) кримінального процесу кримінальний процесуальний закон передбачив обов'язковість унесення процесуальних рішень до ЄРДР, а окремі з них, такі як початок досудового розслідування, є процесуально-прийнятими лише з моменту внесення відповідних даних до Реєстру.

Мета статті – розглянути питання правової природи ЄРДР, а саме: дослідити процесуальну складову вказаної електронної системи, юридичну силу внесених до неї даних і наслідки недотримання вимог кримінального

процесуального законодавства щодо обов'язковості внесення відомостей до ЄРДР.

Виклад основного матеріалу. Зокрема, досудове розслідування є стадією кримінального провадження, яка починається з моменту внесення відомостей про кримінальне правопорушення до ЄРДР і закінчується закриттям кримінального провадження або направленням до суду обвинувального акта, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру, клопотання про звільнення особи від кримінальної відповідальності (п. 5 ч. 1 ст. 3) [2]. Здійснення досудового розслідування до внесення відомостей до Реєстру або без такого внесення не допускається (ч. 3 ст. 214) [2]. Указане свідчить на користь того, що ЄРДР є невід'ємною частиною кримінального провадження. Разом із тим до сьогодні залишається спірним питанням: Реєстр – це процесуальний документ чи обліково-реєстраційна система?

Незважаючи на фактичне ототожнення кримінального провадження та ЄРДР, юри-